

EUZKELDUN IPUIÑAK

IDAZTITA AUNTZEN LARRUETAN ANTXIÑA, PERUN

Ipuin oneik dagozen idaztita auntz larruetan, ta agertuizean etxezar bateko galmonetan, izan lezkiena, antxiña, Lope Aguirre beeranizkoenak.

Orregaitik, ipuin oneik iratzargatu dagoen gogo aña aundea ezagututeko, irakurle artean.

Beti, ez bakarrik geldi-eraziten da ipuin oneitan, baita-be zerbait baño geiago ikastenda.

Ipuin oneik ez dea bakarrik onak gaztientzat, zarrentzat-be baita

IPUIN ONEIK DAGOZ: ESKEINTZATUTA EUZKELTZALE GUZTEAIRI IZAR ARGIALDE LIMA-PERU

Auntz larruetan idazti zian ipuiñak, "ONTZA TEGITXU"tik. Ezatenda eroziebela Cuzco'n (Peru-n), ikusketari batek.

Onek ikuzi-alaz izkuntz, a, iñok ez ebela ulertuten, ta jakin-naiz beren burua beteta ezegaz euela, egon zan billa zenek, ezagutuko eben, idazti areitan ezatenzena.

Asmagaitz izan zana-ikusketari arentzako, atzanean jakin ebenian euzkeraz euzela idaztita, guztk baketu-ta poztuzan; ezaten alaz: berak-be, nai ebela ezagututea euzkerea, dalako Europa izkuntz antxienei-takoa.

Izanlezke oneitako ipuin baten aidetuzella POTOSI-ko zidarrari.

Batzuk uztendabe ipuin oneik idaztiziala, gutxi-gora-bera, 1.650'ko urtietan.

Ikusnaizda, Ipuin dan oneitan, idaztiebenak – ONTZA-TEGITXU-k PERU'n, ipiten ebela izen gustek – gizakienak ta lekukoak beti euzkeraz. Onen ondoren itaunditenda: ¿Ez aztuteko beren izkuntza?. Beste itaunketa egiten da danen orren ondoren: ¿Zer oldostukoeben "ONTZATEGITXU-K" idaztiten ebenian auntz larruetan beren Ipuñak: ¿Irakurteko berak berriz? Edo baita-be erakatsiteko ¿zeñeri? ¿zeñeiri? ¿An, Peru'n? Egia da, danen orren ondoren dagola: guk uztendogu ¡izkutuki aundi bat!.

Ipuintxua

LURPEKO INPERNUA ANTXIÑA BETEZAN

TXINDURRETA-ko errira beinbe ez zan eldu onelako izpar bildugarrik. Orregaitik egun aretan, txindur gustek geratu zean geldik subertuta, gertu jakiteko alzan onduen, zer dakarren astereko IZPAR BARRI-an "ANTXIÑA BETEZALA LURPEKO INPERNUA ta ORDUTIK INPERNUA LURREAN DAGOLA".

Ori, bakarrik ekiteko Danak nai ebeñ jakitia zer geiago etorren azkenengo astereko IZPARBARRI-an. Onen ondoren, Jabeituzean IKASTETXE NAGUSIKO Irakasle TXINLUR jaunak, beren eguneko itzaldian agerkude a. Ta, geiago ondiok: "INPERNUA ZABALDU ZALA LURREAN, ta EMEN DAGOZELA ANTXIÑAKO TXERREN GUSTEAK

-arrak ta emiak- ikusteziniskoak, jantziten dabefiak prakak edo gónak, edo biluzik euenak-euren danetako arraipaigaluakgas, labeakiñ, segak, sardeak, lepayet, aizkorak, beitak, ta daneko zurikeriagokiñ". Geiago ondiok: Txinlur Irakasle Aundi jaunak, ezan ebela: "...egunaz ta gabaz dagozela txerrenak inguru gustietan, euren bearrian: dakuen min koipetsu labanaz, ibillten egunaz ta gabeaz, zarri dagozela zartuta gorputzetan, jatekoan, edadietan, gauz gustietan, pitarretan, diruetan, danetako egiñetan, oldostuetan, eruatzen daneiri nai ebeñera, baita-be ezagututen danen gogomenak, egiten danetako zirikalidiak txerrenkeri gustek...". "Txerrenen lenengo bearra da -ezan eben TXINLUR irakasle jaunak-: "...kentzeia latsatasuna, eskatasuna gasteairi; urte geiago dakuenairi ta mandolo dagonari". Azakenengo galdari, erantsun ieben: "Ez dago urterik ez jauziteko txerrenen atzamarretan,... iruretagoamar urtegorakoak, geinetan ez dabe billatuten, bañe ez orregaitik-izan lezke izan lezkena- iñor dago guztk aske ez jauziteko sareak artean...". Ta izpar-idazleak, itaun eutzanean Txinlur Jaunari: Jaun, ¿Beorreri be zirikatu eutzo batenbaten Txerrenak? Ta Txinlur jaunak erantsun eben: "Bai, bai, baten baño geiagotan; ¿ez dot ezan txerrenak dagozela danen billean-euren bearean?- oregaitik egon beargara beti atzarri.

Orrelako ikaragarri izparrakiñ, TXINDURRETA errikoak ausein gustiz larrituta. "¿Inpernuan gauzela?" itaundutebein batsuk. Beste batsuk:

"¿Txerrena zartu lezkela nere gorputzean?" - itaunebeñ beste batsuk. Ta, orrelakoak ta beste itz ta ezanak entsuten zian TXINDURRETA-ko leku gustietan. Baña izpar ori ez zan izango bakarrik geratuta ipiñ ebenak, bildurtuta TXINDURRETA errikoairi. Beste abeizkizunkez katusutugarriak eukiko eben txindurreairi larrituta, kezkatuteko zergaitik: AZTEREKO IZPARBARRI-an akitenzan egiten galdera onegaz: ¿ZER EGIÑ? Ta irakurtenzan: "Txindurren arerioak asko baño larrei dea, leku gustietan. Gu, danok ¿zelan ez gara egonko larrituta? Egunero iltendabei gure anaiari gure bearrian gauzanean. Geinetan zapalduta. Gure arerioak dea zarri, lau ankakoak, bi bernakoak, lurpekoak, txirrinkak ta abar.

"Egia ezateko: gure areiroak be, izanez ainbeste ludi guz-tean, iltendia eurretan; zarri, ezan alaz: Baikotzak dakolako beren zuzenpidea besteairi kentzeko aurretik".

"Ikusten danez, geienak aztu dabe, Asisko Aita Prantziskok ezaten ebena: "¿Danok anaiak gara!". Baña, ikusten danez, geienentzat geratuten da esekita galdera au: ¿Zer egiñ?

Izen-buru orregaz aztereko IZPARBARRI-en Txinlur argital-tzalleak, idaztendago: "Ludia, ekin zanetik, gu, TXINDURREAK, gara lenengoarte-koak. Lurra eginzanetik, lenengo artean gauz gu. Ez dogu aztu bear garala lenengo artekoak. Ta lurrean izan dean kataklisak-arteaitik urten dogula garan lez! Guk, TXINDURRAK, dakogu Lurreko adesti zarrena (1). Betibetik izan gara: Langilleak, sonakariak, leniskueak, arduradunak, ta orretan gauz jarraituteko: Gazen lez.

¡Txindurrak!"

(1) izpar orregas, sapaburoak, zigariak, kausubak ta abar, geratuzian ¡abo zabalik!

ONTZATEGITXU

Lima. Perú.

Ipuin au dago idaztita BIZKAI-ko antziñako euzkeraan.